

Miestų plėtimasis Europoje

Europa yra vienas labiausiai urbanizuotų žemynų pasaulyje — maždaug 75 proc. jos gyventojų gyvena miestuose. Vis dėlto miestų ateitis Europoje kelia didelį susirūpinimą. Šiuo metu daugiau nei ketvirtadalis Europos Sąjungos teritorijos yra tiesiogiai naudojama miestams.

Iki 2020 m. maždaug 80 proc. Europos gyventojų gyvens urbanizuotose teritorijose. 7 šalyse ši dalis bus 90 proc. arba daugiau. Dėl to ypač didėja žemės mietuose ir aplink miestus paklausa. Kasdien mes matome sparčius, aiškius ir prieštarigus žemės naudojimo pokyčius, kurie kaip niekada anksčiau keičia kraštovaizdį ir veikia aplinką miestuose ir aplink juos.

Miestai plečiasi, susisiekimo laikas ir atstumai tarp jų mažėja. Ši plėtra, skatinama gyvenimo būdo ir vartojimo įpročių pokyčių, vyksta visur Europoje ir yra bendrai vadinama miestų plėtimusi. Turimi įrodymai įtikinamai parodo, kad miestų plėtimasis Europoje per paskutinius 50 metų pasireiškė jų didėjimu.

Miestų plėtimasis vyksta tam tikru laikotarpiu tam tikroje teritorijoje, kai žemės naudojimo paskirtis keičiasi greičiau nei gyventojų skaičiaus augimo rodiklis. Miestų plėtimasis šiuo metu turi būti laikomas vienu svarbiausių bendrų iššūkių, iškilusių šiandienos Europos miestams.

Paskutinis visos Europos tyrimas rodo tebesitęsiančią sparčią teritorinę miestų plėtrą: per dešimtmetį miestų teritorija padidėjo daugiau nei 5 proc. (1 paveikslėlis), o tai atitinka tris kartus už Liuksemburgą didesnę teritoriją. Miestų plėtimosi poveikis labiausiai matomas šalyse ir regionuose, pasižyminčiuose dideliu gyventojų tankumu ir ekonominiu aktyvumu (Belgija, Nyderlandai, pietų ir vakarų Vokietija, šiaurės

Italija, Paryžiaus regionas) ir/ arba sparčiu ekonominiu augimu (Airija, Portugalija, rytų Vokietija, Madrido regionas). Plėtimasis ypač akivaizdus šalyse ir regionuose, kurie pasinaudojo ES regionine politika ir finansavimu. Taip pat galima pastebėti naujo pobūdžio plėtrą nedideliuose miestuose arba kaimo vietovėse, išilgai transporto koridorių, taip pat jūrų pakrantėse, kurios yra šalia upių slėnių.

Europos miestų augimą istoriškai skatino miestų gyventojų skaičiaus didėjimas. Vis dėlto šiandien net ir ten, kur gyventojų skaičiaus didėjimas yra nedidelis arba jo iš viso nėra, plėtimąsi skatina įvairūs kiti veiksniai, kurie kyla iš pakitusio gyvenimo būdo ir žmonių siekio gyventi priemiesčiuose, o ne pagrindinėje miesto dalyje.

Taigi skatinančių veiksnių derinys apima mikro- ir makrosocialines ir ekonomines tendencijas. Pagrindiniai veiksniai, lemiantys miestų plėtrą, yra transporto sistemų kokybė, žemės kaina, teikiama pirmenybė individualiems gyvenamiesiems namams, demografinės tendencijos, kultūrinės tradicijos ir apribojimai, esamų miestų patrauklumas. Kitas svarbus veiksnys yra planavimo politikos taikymas vietos ir regioniniu lygmenimis. Dėl ES sanglaudos ir struktūrinių fondų paramos infrastruktūros plėtrai ir kartu dėl pagerėjusių transporto ryšių ir išaugusio žmonių mobilumo miestų plėtimasis ypač paspartėjo.

Miestai savo prigimtimi yra vietos, kur mažame plote susitelkęs didelis žmonių skaičius. Tai teikia

tam tikrų aiškių pranašumų ekonominio ir socialinio vystymosi srityse. Kai kuriais atžvilgiais tai netgi gali būti naudinga aplinkai. Pavyzdžiui, žemės naudojimas ir energijos vartojimas miestuose dažnai yra mažesni nei vietovėse, kuriose gyventojai pačiai išsibarstę.

Masinės ir sukoncentruotos gamybos ekonominiai privalumai naudingi buitinių atliekų tvarkymui ir nuotekų valymui. Be to, ES miestuose beveik išnyko tradicinės su gyvenamąja aplinka susijusios sveikatos problemos, kildavusios dėl nepatikimos geriamojo vandens

kokybės, netinkamų sanitarinių ir gyvenimo sąlygų. Vis dėlto miestų gyventojai vis dar kenčia nuo didelių vietinio pobūdžio aplinkos problemų kaip triukšmo, didelės oro taršos, netinkamo atliekų tvarkymo, gėlo vandens nepakankamumo ir atviros erdvės stygiaus.

1 paveikslėlis Miestų ir kitų nenatūralių teritorijų plėtra 1990–2000 m.

Šaltinis: Corine žemės dangos duomenų bazė, EAA.

2 Miestų plėtimasis Europoje

Vis dėlto šiandienos tendencijos kurti naujas, netankiai apgyvendintas miestų zonas padidina vartojimo lygį. Per pastaruosius 50 metų Europos miestuose daugiau nei dvigubai padidėjo vienam gyventojui tenkančio gyvenamojo ploto. Per pastaruosius 20 metų daugelyje Vakarų ir Rytų Europos šalių apstatytų teritorijų plotai padidėjo 20 proc., nors gyventojų padaugėjo tik 6 proc. Viena svarbiausių miestų planavimo ir valdymo problemų vis dar yra transporto (mobilumo) sritis. Transporto infrastruktūra labai įvairiai veikia kraštovaizdį. Čia paminėsime tik dvi poveikio rūšis: grunto sandarinimą, dėl kurio didėja potvynių pavojus, ir natūralių teritorijų suskaidymą.

Mobilumas ir prieinamumas – pagrindiniai Europos teritorijų

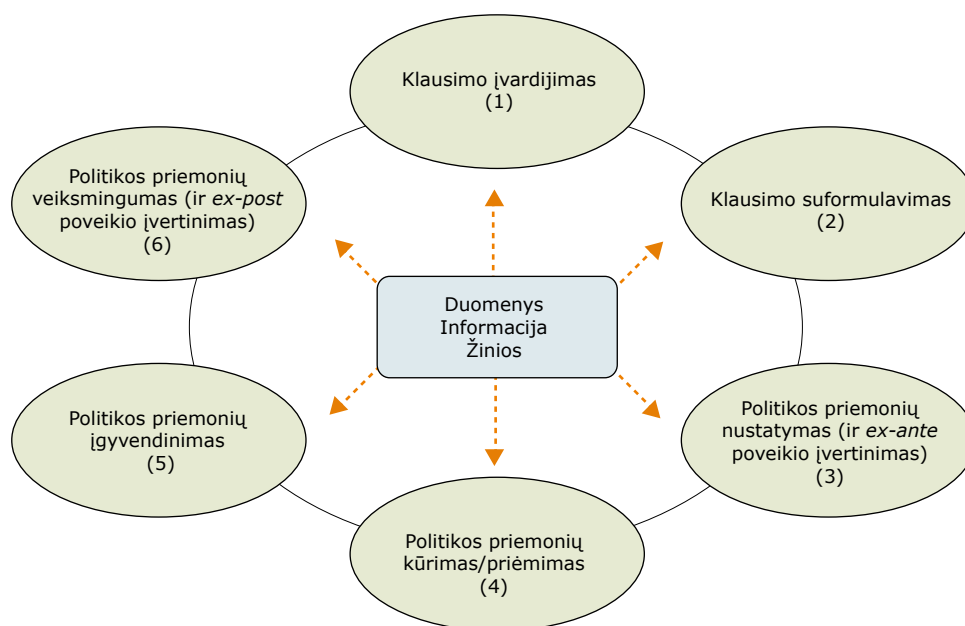
sanglaudos veiksniai. Be to, tai būtinos sąlygos bendruomenių gyvenimo kokybei gerinti. Numatoma, kad 1995–2030 m. iki 40 proc. išaugs miestuose nuvažiuotų kilometrų skaičius. Automobilių skaičius ES-10 valstybėse narėse vis dar neprilygsta šiam rodikliui esančiame ES-15 valstybėse narėse. Galima daryti išvadą, kad jų skaičius išaugs ateityje.

Jei nebus imtasi priemonių, manoma, kad iki 2010 m. ypač išaugs kelių apkrova, o su ja susijusios išlaidos padidės maždaug 1 proc. ES BVP. Tačiau reikia kalbėti ne apie paprastą kelių ir geležinkelių tiesimą, o apie transporto infrastruktūrą. Į infrastruktūrą turi būti atsižvelgiama bendrame kontekste, kai svarstomas vietovių ir miestų

ekonomikai kurti ir plėtoti skirtų investicijų poveikis. Infrastruktūra taip pat turėtų tapti visapusiškai subalansuotos plėtros sistemos, kuri mažintų žalą aplinkai, dalimi.

Vis dėlto miestų plėtimuisi skirtos programos ir priemonės labai priklauso nuo šiandienos realijų, susijusių su daugialypėmis tarpusavyje sąveikaujančiomis valdymo sistemomis tiek vietos, tiek Europos lygmenimis. Tai ypač pasakytina apie svarbius finansų srautus, kurie daro įtaką formuojant biudžetus. Šiuo metu planavimo srities politikos kryptys dažnai atspindi rinkos poreikius. Jos veikiau turėtų atspindėti miestų plėtros viziją, kurioje su aplinkos ir socialine sritimis susiję klausimai būtų visiškai įtraukti į teritorijos planavimo politikos įgyvendinimo etapus nuo problemos nustatymo

2 paveikslėlis Pagrindiniai strateginių klausimų įgyvendinimo etapai, naudojantis duomenimis, informacija ir žiniomis

Šaltinis: EAA.

ir politikos parengimo iki jos įgyvendinimo ir vėlesnio įvertinimo. Tai galėtų būti naudinga keletu aspektų, pvz.:

- užtikrintų politikos darną visuose politinių klausimų įgyvendinimo etapuose (žr. 2 paveikslėlių);
- sustiprintų agentūrų bendradarbiavimą visais atsakomybės lygmenimis;
- leistų ES mastu, kartu taikant aplinkosaugos reikalavimus, veiksmingai panaudoti struktūrinių ir sanglaudos fondų

lėšas, kad būtų pristabdytas miestų plėtimasis arba jo būtų išvengta;

- atitaisytų neveiksmingą rinkos mechanizmą, skatinantį miestų plėtimąsi, susijusį su rinkos poveikiu miestuose, aplink miestus ir tarp miestų esančios žemės kainomis;
- leistų sulyginti ir dalytis geros praktikos pavyzdžiais kuriant kompaktiškus miestus;
- sudarytų galimybę plėsti miestuose žaliuosius plotus.

Nuorodos

EAA (2006 m.), *Urban sprawl in Europe – the ignored challenge*, EAA ataskaita Nr. 10/2006, Europos aplinkos agentūra, Kopenhaga.

European Environment Agency
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Denmark

Tel.: +45 33 36 71 00
Fax: +45 33 36 71 99

Web: eea.europa.eu
Enquiries: eea.europa.eu/enquiries

Publications Office

